

Leerlijn recht PMO

HOGESCHOOL
UTRECHT

Noordhoff Uitgevers Boek-op-Maat

Noordhoff Uitgevers

© Noordhoff Uitgevers bv

Boek-op-maat

Leerlijn recht PMO

Boek-op-maat

Leerlijn recht PMO

Samengesteld uit:

De grondslag van het vermogens- en ondernemingsrecht

Deel 1 Vermogensrecht

Mr. A.M.M.M. van Zeijl

Tiende druk, ISBN 978-90-01-87549-7

Praktisch Bedrijfsrecht

Mr. J.W.J. Fiers, MBA

Mr. L. van Oosterhout

Derde druk, ISBN 978-90-01-84513-1

Recht voor organisaties

Recht en bedrijfskundige aspecten

Mr. Robert Westra

Tweede druk, ISBN 978-90-01-86285-5

A Basic Guide to International Business Law

H.Wevers, LL.M.

Vierde druk, ISBN 978-90-01-86273-2

Bedrijfsrecht op een bedrijfskundige manier

Prof. Mr. A. Brack

Vijfde druk, ISBN 978-90-01-77997-9

Eventuele op- en aanmerkingen over deze of andere uitgaven kunt u richten aan:
Noordhoff Uitgevers bv, Afdeling Hoger Onderwijs, Antwoordnummer 13, 9700 VB
Groningen of via het contactformulier op www.mijnnoordhoff.nl.

Aan de totstandkoming van deze uitgave is de uiterste zorg besteed. Voor informatie die desondanks onvolledig of onjuist is opgenomen, aanvaarden auteur(s), redactie en uitgever geen aansprakelijkheid. Voor eventuele verbeteringen van de opgenomen gegevens houden zij zich aanbevolen.

0 / 17

© 2017 Noordhoff Uitgevers bv Groningen/Utrecht, The Netherlands.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische veelevoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprorecht (postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

ISBN (ebook) 978-90-01-90011-3
ISBN 978-90-01-90011-3

Inhoud

Uit: *De grondslag van het vermogens- en ondernemingsrecht;*
Deel 1 Vermogensrecht

- 5 Rechtshandeling algemeen 103**
  - 5.1 Het begrip 'rechtshandeling' 103
    - 5.1.1 Eenzijdige rechtshandeling 104
    - 5.1.2 Meerzijdige rechtshandeling 105
  - 5.2 Totstandkoming van een rechtshandeling 107
    - 5.2.1 Vereisten totstandkoming van een rechtshandeling 107
    - 5.2.2 Moment waarop de rechtshandeling tot stand komt 109
  - 5.3 Nietigheid en vernietigbaarheid van een rechtshandeling (nulliteiten) 111
    - 5.3.1 Wanneer is een rechtshandeling nietig of vernietigbaar? 111
    - 5.3.2 Gevolgen van nietigheid en vernietigbaarheid 115
    - 5.3.3 Wie kunnen een beroep doen op de nietigheid en vernietigbaarheid? 117

- 7 Overeenkomst 145**
  - 7.1 Wat is een overeenkomst? 146
  - 7.2 Totstandkoming van een overeenkomst 147
    - 7.2.1 Aanbod 147
    - 7.2.2 Aanvaarding 150
    - 7.2.3 Op welk tijdstip komt de overeenkomst tot stand? 151
    - 7.2.4 Totstandkoming van de elektronische overeenkomst 151
  - 7.3 Inhoud van de overeenkomst 152
    - 7.3.1 Factoren die de inhoud van de overeenkomst bepalen 153
    - 7.3.2 Onvoorziene omstandigheden 157
    - 7.3.3 Precontractuele fase 157
    - 7.3.4 Standaardregelingen 159
    - 7.3.5 Algemene voorwaarden 159
  - 7.4 Overeenkomsten en derden 163

- 8 Rechtmatige en onrechtmatige daad 179**
  - 8.1 Rechtmatige daad 179
  - 8.2 Onrechtmatige daad 181
    - 8.2.1 Daad: doen of nalaten 183
    - 8.2.2 Onrechtmatigheid 183
    - 8.2.3 Toerekenbaarheid van de onrechtmatige daad 187
    - 8.2.4 Schade en causaal verband 196
    - 8.2.5 Relativiteit 200
  - 8.3 Wie zijn aansprakelijk? 200
  - 8.4 Productenaansprakelijkheid 202
  - 8.5 Oneerlijke handelspraktijken 206
  - 8.6 Misleidende reclame 206
  - 8.7 Aansprakelijkheid bij elektronisch rechtsverkeer 208

9 Verbintenis 221

- 9.1 Wat is een verbintenis? 222
- 9.2 Bronnen van een verbintenis 222
- 9.3 Inhoud van een verbintenis 225
- 9.4 Twee partijen: schuldeiser en schuldenaar 225
- 9.5 Pluraliteit van schuldenaren en hoofdelijke verbondenheid 226
- 9.6 Eenzijdige en wederkerige verbintenis-scheppende overeenkomsten 228
- 9.7 Voorwaardelijke verbintenissen en verbintenissen onder tijdsbepaling 229
  - 9.7.1 Voorwaarde 229
  - 9.7.2 Tijdsbepaling 230
- 9.8 Natuurlijke verbintenis 231
- 9.9 Overgang en tenietgaan van verbintenissen 233
  - 9.9.1 Overgang van vorderingsrechten 233
  - 9.9.2 Overgang van schulden 234
  - 9.9.3 Contractoverneming 235
  - 9.9.4 Tenuetgaan van verbintenissen 235

10 Nakoming en niet-nakoming van verbintenissen 245

- 10.1 Nakoming 245
  - 10.1.1 Opeisbaarheid van de vordering 246
  - 10.1.2 Wie kan bevrijdend nakomen? 247
  - 10.1.3 Aan wie moet betaald worden? 248
  - 10.1.4 Vereisten voor de nakoming 250
- 10.2 Verweermiddelen van de schuldenaar 252
  - 10.2.1 Verweermiddelen 253
  - 10.2.2 Opschorting van de nakoming 254
- 10.3 Niet-nakoming en toerekenbaarheid 260
  - 10.3.1 Factoren die van invloed zijn op de toerekenbaarheid van de niet-nakoming 260
  - 10.3.2 Manieren van toerekenbaar tekortschieten 265
  - 10.3.3 Moment van toerekening 267
- 10.4 Gevolgen van het toerekenbaar niet-nakomen 272
  - 10.4.1 Verplichting tot betaling van schadevergoeding 272
  - 10.4.2 Verplichting alsnog na te komen 276
  - 10.4.3 Ontbinding van de overeenkomst 276
  - 10.4.4 Einde van het verzuim van de schuldenaar 281
- 10.5 Niet-toerekenbaar tekortschieten: overmacht 281
- 10.6 Schuldeisersverzuim 284

Uit: Praktisch Bedrijfsrecht**1 Rechtsvormen 13**

- 1.1 Ondernemingsrecht 14
- 1.2 Eenmanszaak 15
- 1.3 Personenvennootschappen 17
- 1.4 Kapitaalvennootschappen 21
- 1.5 Overige rechtsvormen 26
- Samenvatting 27

4 Koopovereenkomst 71

- 4.1 Koop 72
- 4.2 Eigendomsoverdracht 75
- 4.3 Conformiteit 81
- Samenvatting 84

9   **Intellectuele eigendom** 159

- 9.1   Octrooirecht 160
- 9.2   Auteursrecht 164
- 9.3   Merkenrecht 169
- 9.4   Handelsnaamrecht 174
- [Samenvatting](#) 175
- [Studie-eindvragen](#) 177

10   **Faillissement** 179

- 10.1   Belangrijke aspecten van het faillissement 180
- 10.2   Faillissementspauliana 185
- 10.3   Volgorde van vorderingen 186
- 10.4   Einde van faillissement 190
- 10.5   Surseance van betaling 191
- [Samenvatting](#) 192

12   **Internationale overeenkomst** 215

- 12.1   Internationaal privaatrecht 216
- 12.2   Bevoegde rechter 218
- 12.3   Toepasselijke recht 222
- 12.4   Weens koopverdrag 225
- [Samenvatting](#) 229

13   **Internationale handel** 233

- 13.1   Incoterms 234
- 13.2   Vervoer 238
- 13.3   Tussenpersonen 242
- 13.4   Internationale betalingen 245
- [Samenvatting](#) 248

***Uit: Recht voor Organisaties;
      Recht en bedrijfskundige aspecten***

6   **Arbeidsrecht** 181

- 6.1   Arbeidsrecht en humanresourcesmanagement 182
- 6.2   Soorten overeenkomsten 184
- 6.3   Flexibele arbeidsrelaties 188
- 6.4   Plichten van de werkgever 191
- 6.5   Plichten van de werknemer 204
- 6.6   Rechten van werknemers bij de overgang van de onderneming 205
- 6.7   Enkele bedingen in de arbeidsovereenkomst 210
- 6.8   Disciplinaire maatregelen 217
- 6.9   Einde van de arbeidsovereenkomst 217
- 6.10   Collectief arbeidsrecht 237
- 6.11   Handhaving van het individuele arbeidsrecht 244
- [Samenvatting](#) 246

Uit: A Basic Guide to International Business Law

1.1   **Introduction to International Private Law** 11

- 1.2   Introduction to European Law 14
- 1.3   Cases of the European Court of Justice 23
- Case Costa vs. ENEL 23

- 5 CISG 101**
  - 5.1 Introduction to the CISG 103
  - 5.2 Application of the CISG 103
  - 5.3 Content of the CISG 105
  - 5.4 Answers to CISG Exercises 111
  - 5.5 Art. 7 Brussels I, determining place of performance of obligation in question 113

- 6 The free movement of goods, persons, services and capital 121**
  - 6.1 Introduction to the free movement of goods 123
  - 6.2 Quantitative restrictions 123
  - 6.3 Measures having an effect equivalent to quantitative restrictions 123
  - 6.4 Art. 36 TFEU: derogation from Art. 34 and 35 TFEU 126
  - 6.5 Case law to justify restrictions on the free movement of goods 128
  - 6.6 The free movement of workers 129
  - 6.7 The freedom of establishment 134
  - 6.8 The freedom to provide services 135
  - 6.9 The freedom of capital 136

- 7 Competition law 149**
  - 7.1 Introduction to competition and cartel law 151
  - 7.2 The cartel law of Art. 101 TFEU 151
  - 7.3 The abuse of a dominant position under Art. 102 TFEU 156
  - 7.4 Mergers 158
  - 7.5 Cases of the European Court of Justice on cartel law 160
    - Case Vereeniging van Cementhandelaren 160

Uit: *Bedrijfsrecht op een bedrijfskundige manier*

Deel 4 Juridische aspecten van financieel management

- 19.3.1 Zekerheden 312
- 19.3.2 Persoonlijke zekerheid 313
- 19.3.3 Zakelijke zekerheid 317
- 19.3.4 Eigendomsvoorbehoud 321

Deel 5 Juridische aspecten van strategisch management

- 24.2 Concurrentiebeperving: algemeen wettelijk kader 399
  - 24.2.1 Staatssteun 400
  - 24.2.2 Aanbesteding van overheidsopdrachten 402
  - 24.2.3 Bronnen van aanbestedingsrecht 402

5

Rechtshandeling algemeen

- 5.1 Het begrip ‘rechtshandeling’
- 5.2 Totstandkoming van een rechtshandeling
- 5.3 Nietigheid en vernietigbaarheid van een rechtshandeling (nulliteiten)

Niet iedere handeling die rechtsgevolgen heeft, is ook een rechtshandeling. Het is daarom van belang na te gaan wanneer een handeling een rechtshandeling is (par. 5.1). Afhankelijk van de vraag of er slechts één persoon de rechtshandeling en haar gevolgen tot stand wil brengen of dat er meer zijn, spreken we van een eenzijdige of van een meerzijdige rechtshandeling. Een rechtshandeling komt niet zomaar tot stand. Om rechtsgeldig te zijn, moet zij voldoen aan een aantal vereisten (par. 5.2). Het kan voorkomen dat rechtshandelingen achteraf nietig blijken te zijn of dat zij hoewel aanvaardbaar geldig, toch worden vernietigd. Dit onderwerp betreft het vraagstuk van de zogenoemde nulliteiten, de nietigheid en vernietigbaarheid (par. 5.3).

5.1 Het begrip ‘rechtshandeling’

Een *rechtshandeling* is een handeling van een rechtssubject die het rechtsgevolg heeft dat de bedoeling was van het handelende rechtssubject en dat ook erkend is door het recht.

Rechtshandeling

VOORBEELD 5.1

Een vrachtwagen heeft door een ongelukkige manoeuvre bij het keren het hek van een langs de weg liggend bedrijfsgebouw beschadigd.

Dit handelen heeft weliswaar rechtsgevolgen, de chauffeur van de vrachtwagen zal de schade aan het hek namelijk moeten vergoeden, maar dit handelen is geen rechtshandeling.

VOORBEELD 5.2

Directeur Jongbloeds van JB bv geeft architect Koks en aannemer Brands de definitieve opdracht voor de bouw van het nieuwe kantoor van JB bv tegen de door hen aangegeven aanneemsom.

Ook dit handelen heeft rechtsgevolgen, te weten enerzijds de verplichting om het kantoor te bouwen en anderzijds de verplichting om daarvoor de opgegeven aanneemsom te betalen. Hier is echter wel sprake van een rechtshandeling, omdat beide partijen de rechtsgevolgen hebben gewild. Sterker nog, zij hebben de (rechts)handeling verricht met het oog op de door henzelf bepaalde rechtsgevolgen in de overeenkomst die zij daarom hebben gesloten.

Daarom is er in voorbeeld 5.1 geen sprake van een rechtshandeling. Het handelend rechtssubject heeft immers de handeling niet verricht met de bedoeling dat het rechtsgevolg, het betalen van schadevergoeding, zou ontstaan. Nee, deze verplichting ontstaat desondanks, omdat de wet zegt dat iemand die door zijn handelen (of nalaten) schade toebrengt aan een ander, verplicht is die ander zijn schade te vergoeden (art. 6:162 BW, onrechtmatige daad); zie over de onrechtmatige daad verder hoofdstuk 8.

Niet alleen moet het rechtsgevolg beoogd zijn, de rechtshandeling/overeenkomst moet ook passen binnen het kader dat het recht daarvoor heeft geschapen. Er ontstaan namelijk alleen *rechtsgevolgen* uit de door partijen gesloten *rechtshandeling* als die rechtsgevolgen door het *recht* zijn erkend. Zo is het witwassen van zwart geld een overeenkomst waarbij partijen de daardoor ontstane gevolgen hebben gewild. Toch is in dit geval geen sprake van een *rechtsgevolg*, omdat partijen bij het sluiten van de overeenkomst in strijd met de wet hebben gehandeld.

Rechtshandelingen kunnen ontstaan door toedoen van slechts één persoon, die het beoogde rechtsgevolg wil, de eenzijdige rechtshandeling (subpar. 5.1.1). Meestal is echter de wil van twee personen nodig om de beoogde rechtsgevolgen in het leven te roepen en spreken we van een meezijdige rechtshandeling (subpar. 5.1.2).

5.1.1 Eenzijdige rechtshandeling

Bij een *eenzijdige rechtshandeling* kan de wil van één persoon het rechtsgevolg in het leven roepen.

Eenzijdige
rechtshandeling

VOORBEELD 5.3

De Winter gaat naar de notaris om een testament te laten opmaken. Hij doet dat omdat hij wil regelen wat er met zijn vermogen na zijn overlijden zal gebeuren.

VOORBEELD 5.4

Hoogstede wil als eigenaar van een bedrijf zijn onderneming inschrijven in het Handelsregister, dat gehouden wordt bij de Kamer van Koophandel. Hij verleent daartoe een volmacht aan zijn procuratiehouder.

In beide voorbeelden is er sprake van een rechtshandeling. Zowel de erf-later als de ondernemer wil de rechtsgevolgen, namelijk dat het vermogen bijvoorbeeld naar neef Bernard gaat en dat de onderneming als zodanig door de procuratiehouder in het Handelsregister wordt ingeschreven. In beide gevallen betreft het eenzijdige rechtshandelingen, want de wil van één persoon is voldoende om het rechtsgevolg in het leven te roepen. Toch is er een verschil. Eenzijdige rechtshandelingen zijn namelijk te verde-len in:

- eenzijdige ongerichte rechtshandelingen;
- eenzijdige gerichte rechtshandelingen.

In voorbeeld 5.3 is de rechtshandeling niet specifiek gericht tot een bepaal-de persoon, in voorbeeld 5.4 wel. De eerste noemt men dan ook een *eenzij-dige ongerichte* en de tweede een *eenzijdige gerichte rechtshandeling*. Andere voorbeelden van eenzijdige ongerichte rechtshandelingen zijn de ver-werping van een nalatenschap, het afstand doen van de huwelijksgemeen-schap of het plaatsen van een advertentie in een weekblad. Voorbeelden van gerichte eenzijdige rechtshandelingen zijn de opzegging van een huur- of arbeidsovereenkomst, de bekrachtiging van een rechtshan-deling, de ontbinding van een overeenkomst, een ingebrekestelling, een aanbod, een verrekeningsverklaring en, zoals in voorbeeld 5.4, het verlenen van een volmacht.

Eenzijdige
ongerichte
rechtshandeling

Eenzijdige
gerichte
rechtshandeling

5

5.1.2 Meerzijdige rechtshandeling

De meest voorkomende rechtshandeling is de meerzijdige rechtshandeling. Voor de totstandkoming van een *meerzijdige rechtshandeling* is de wil van twee of meer rechtssubjecten nodig om het door hen beoogde rechtsgevolg te doen intreden. Voorbeelden van meerzijdige rechtshandelingen zijn de overeenkomsten en de besluiten van een algemene aandeelhoudersverga-dering of een algemene ledenvergadering, of het besluit tot oprichting van een vereniging. Overeenkomsten komen voor in het familierecht (het huwe-lijk, de overeenkomst van huwelijksvoorwaarden), het goederenrecht (vesti-ging van een beperkt recht, overdracht van een zaak), het bewijsrecht (da-ding, compromis) en in het verbintenissenrecht (koopovereenkomst, huurovereenkomst, schenkingsovereenkomst, arbeidsovereenkomst, over-eenkomst van lastgeving).

Meerzijdige
rechtshandeling

Van de overeenkomsten is de verbintenisscheppende overeenkomst de bekendste. Een *verbintenisscheppende overeenkomst* is een meerzijdige rechtshandeling die gericht is op het scheppen van verbintenis(sen). De verbintenis is dan het rechtsgevolg van deze meerzijdige rechtshandeling. De handelende rechtssubjecten aanvaarden nu door het tot stand brengen van een meerzijdige rechtshandeling (overeenkomst) de rechten en plichten die voor hen uit de verbintenis kunnen voortvloeien. Daarop is namelijk hun wil gericht.

Verbintenis-
scheppende
overeenkomst

De meeste verbintenisscheppende overeenkomsten doen twee verbintenis-sen ontstaan; sommige echter hebben slechts het ontstaan van een enkele verbintenis tot gevolg. Aan de hand van het aantal verbintenissen dat ont-staat, wordt de verbintenisscheppende overeenkomst onderverdeeld in:

- 1 de wederkerige (verbintenisscheppende) overeenkomst;
- 2 de eenzijdige (niet-wederkerige verbintenisscheppende) overeenkomst.

Wederkerige overeenkomst

Ad 1 Wederkerige overeenkomst

Bij een *wederkerige overeenkomst* ontstaan er twee verbintenissen. Men noemt de betreffende overeenkomst wederkerig, omdat de contractpartijen over en weer schuldeiser en schuldenaar worden van de tot stand gekomen verbintenissen.

VOORBEELD 5.5

Machinehandel T&B huurt voor vijf jaar een loods van onroerendgoedmaatschappij Peter Bakker bv voor €225 per vierkante meter.

Er ontstaan in voorbeeld 5.5 de volgende verbintenissen uit de door partijen gesloten huurovereenkomst:

- de verbintenis tot het ter beschikking stellen van de desbetreffende loods, waarvan T&B de schuldeiser en Peter Bakker bv de schuldenaar is;
- de verbintenis tot betaling van €225 per vierkante meter aan huur, waarvan Peter Bakker bv schuldeiser is en T&B de schuldenaar.

Deze twee verbintenissen zijn het rechtsgevolg van de tot stand gekomen huurovereenkomst. Deze verbintenissen ontstaan omdat de beide contractpartijen deze verbintenissen met de daaruit voor hen voortvloeiende rechten en plichten wilden.

Voorbeelden van wederkerige verbintenisscheppende overeenkomsten zijn ook de koopovereenkomst, de arbeidsovereenkomst, de reisovereenkomst en de verzekeringsovereenkomst.

Ad 2 Eenzijdige (niet-wederkerige) overeenkomst

Het kan ook voorkomen dat er als rechtsgevolg van een overeenkomst slechts één verbintenis ontstaat. Omdat er dan maar één schuldeiser tegenover één schuldenaar staat, is de overeenkomst niet-wederkerig. Men spreekt in dit verband van een *eenzijdige overeenkomst*.

Eenzijdige overeenkomst

VOORBEELD 5.6

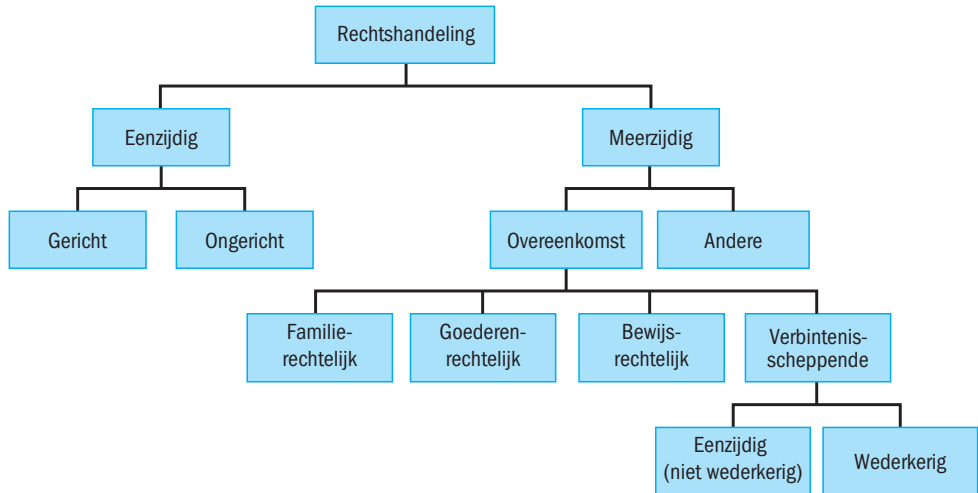
Dick van Vliet geeft Koen Lambregts zijn camera cadeau zodat Koen de bruiloft van zijn zuster kan fotograferen.

De overeenkomst die Koen en Dick hebben gesloten, wordt de *overeenkomst van schenking* genoemd. Deze overeenkomst is niet-wederkerig, omdat slechts voor Dick van Vliet de verplichting ontstaat de camera aan Koen te geven.

In figuur 5.1 zijn de eenzijdige en de meerzijdige rechtshandelingen schematisch weergegeven.

FIGUUR 5.1 Eenzijdige en meerzijdige rechtshandelingen

5.2 Totstandkoming van een rechtshandeling

Nu we gezien hebben wat het begrip ‘rechtshandeling’ zoal kan inhouden, is het van belang te weten hoe een rechtshandeling tot stand kan komen. Uit de wet zijn drie *vereisten* voor de totstandkoming van een rechtshandeling af te leiden (subpar. 5.2.1).

De vraag op welk moment de rechtshandeling tot stand komt, kan juridisch van belang zijn en komt hier dus aan de orde (subpar. 5.2.2).

5.2.1 Vereisten totstandkoming van een rechtshandeling

De drie vereisten voor totstandkoming van een rechtshandeling zijn:

- 1 een handelingsbekwaam rechtssubject (art. 3:32 lid 1 BW);
- 2 een op een rechtsgevolg gerichte wil (art. 3:33 BW);
- 3 een verklaring waarin de op een rechtsgevolg gerichte wil is geopenbaard (art. 3:33 BW).

Handelingsbekwaam zijn is het kunnen verrichten van onaantastbare rechtshandelingen (subpar. 1.3.1). Handelsbekwaam zijn in ieder geval natuurlijke personen. Ook rechtspersonen kunnen echter rechtshandelingen verrichten, aangezien een rechtspersoon wat het vermogensrecht betreft door de wet gelijkgesteld wordt aan een natuurlijk persoon (art. 2:5 BW). De handelingsonbekwaamheid wordt in paragraaf 5.3 verder besproken.

Voor de totstandkoming van een rechtshandeling is vereist een op een rechtsgevolg gerichte wil, die zich door een verklaring heeft geopenbaard (art. 3:33 BW). Met *wil* wordt bedoeld de subjectieve wil: de *verklaring* is de uiting van die wil. Dit betekent aan de ene kant dat er pas gebondenheid aan een rechtshandeling ontstaat als het handelende subject dat ook werkelijk wil en aan de andere kant dat iemand is gebonden aan hetgeen hij heeft verklaard.

Er ontstaan natuurlijk problemen als iemand iets verklaart wat niet in overeenstemming is met wat hij werkelijk wil. En hoe kan degene tegenover wie hij deze verklaring uit, weten dat deze iets zegt wat hij niet wil? Dat kan hij

Handelings-
bekwaam

Wil
Verklaring

Vertrouwens- beginsel

natuurlijk niet en daarom mag hij ervan uitgaan dat datgene wat de ander verklaarde, overeenkomstig de zin die daaraan in de gegeven omstandigheden mocht worden toegekend, in overeenstemming was met datgene wat hij wilde. Dit noemt men het *vertrouwensbeginsel* (art. 3:35 BW). Dit betekent dat als sprake is van een duidelijke vergissing of verspreking geen gebondenheid zal ontstaan, en dat als het de wederpartij gezien de omstandigheden niet duidelijk was dat er sprake is van een vergissing wel gebondenheid aan de rechtshandeling zal ontstaan.

VOORBEELD 5.7

Firma Nelissen bestelt uit de catalogus van Arend vijf bureaustoelen voor €297 ex btw.

Als de bestelbon op naam van firma Nelissen is ingevuld, sluiten wil en verklaring op elkaar aan. Firma Nelissen wil vijf bureaustoelen voor €297 per stuk kopen.

VOORBEELD 5.8

Fons de Groot ziet in de etalage van een fotozaak een Seikoshacamera als voordeelaanbieding voor €725. Als hij aangeeft de betreffende camera voor €725 te willen kopen, deelt de verkoper hem mee dat de camera bij vergissing verkeerd geprijsd is. De werkelijke voordeelprijs is €825.

Sluiten wil en verklaring hier op elkaar aan? Nee, want de verkoper van de fotozaak wilde de camera voor €825 verkopen. Het gevolg hiervan is dat strikt genomen geen overeenkomst tot stand gekomen is, omdat wil en verklaring niet op elkaar aansluiten. Er komt echter in dit geval toch een overeenkomst tot stand, en wel voor €725. Dat heeft te maken met het hiervoor al genoemde vertrouwensbeginsel. Fons mocht er namelijk in de gegeven situatie op vertrouwen dat de aangegeven prijs de juiste was, omdat het niet duidelijk was dat er een vergissing was gemaakt. Daardoor ontstaat gebondenheid aan de rechtshandeling (overeenkomst). Iets anders zou het zijn geweest als de camera voor €8,25 geprijsd stond. Het moet dan voor de koper duidelijk zijn dat een dergelijke prijs te laag is voor een dergelijke camera (zie art. 3:35 BW).

Het hangt van de omstandigheden af of er sprake is van een misverstand of niet. Hoe men in een voorkomend geval het antwoord vindt op de vraag of er al dan niet een rechtshandeling tot stand gekomen is en zo ja van welke inhoud, is door de Hoge Raad aangegeven in het arrest Bunde/Erckens (HR 17 december 1976, NJ 1977, 241). In casu ging het over de interpretatie van het begrip 'belastingvoordeel' dat door partijen in hun overeenkomst was gebruikt en waarover zij een verschillende opvatting hadden.

Uiteraard moet ook degene die de verklaring in ontvangst neemt, zich afvragen of de ander zich wel realiseerde wat hij verklaarde. Er rust op hem een *onderzoeksplicht*. Dat wil zeggen dat hij soms moet onderzoeken of de ander werkelijk wil wat hij verklaart. Laat hij dit laatste na, dan kan hij geen beroep meer doen op het vertrouwensbeginsel.

Onderzoeksplicht

In de praktijk kan het moeilijk zijn vast te stellen wanneer de wederpartij precies nader onderzoek moet doen. Dit zal des te eerder van hem kunnen worden verlangd, naarmate de rechtshandeling voor die ander nadeliger is, zoals bij het nemen van ontslag (HR 28 mei 1982, NJ 1983, 2, Coolwijk/Kroes). Bij rechtshandelingen om niet, waarbij de tegenpartij geen prestatie of een prestatie van geringere waarde hoeft te verrichten, kan volgens de jurisprudentie de redelijkheid en billijkheid meebrengen dat de wederpartij geen beroep op het vertrouwensbeginsel van art. 3:35 BW kan doen. Dit geldt met name als een rechtshandeling ernstige gevolgen voor de ene contractpartij met zich meebrengt en slechts minimale gevolgen voor de wederpartij. Van belang hierbij is in de eerste plaats de aard van de rechtshandeling (om niet of anders dan om niet) en in de tweede plaats de omvang van het vermogensnadeel dat geleden wordt. Zie HR 12 september 1986, NJ 1987, 267, Westhoff/Spronsen. In dit arrest ging het over vrachtwagenchauffeur Spronsen. Die nam ontslag op staande voet toen hij na een lange en vertraagde rit ook nog eens op een leeg parkeerterrein stond, omdat zijn collega's die hem mee zouden nemen, al waren vertrokken, waardoor hij niet thuis kon komen. Een ander geval betrof werknemer Hajjout, die nauwelijks Nederlands sprak en die een verklaring had ondertekend waarbij hij in geval van ontslag op staande voet afstand zou doen van zijn beroep op nietigheid van het ontslag. De Hoge Raad besliste dat de werkgever er zich in een dergelijke situatie van moet vergewissen dat de werknemer zich van de inhoud van de verklaring bewust is, wil hij uit de ondertekening van de verklaring mogen afleiden dat de werknemer zich ook aan dit deel van de verklaring wil binden (HR 15 april 1983, NJ 1983, 458, Hajjout/IJmah). Een werknemer hoeft zich echter bij beëindiging van de dienstbetrekking door zijn werkgever niet af te vragen of dat werkelijk de bedoeling was. Er is volgens de Hoge Raad dan geen reden om een dergelijke verklaring, indien de werknemer deze heeft opgevat als gericht op de beëindiging van de dienstbetrekking, anders te beoordelen dan aan de hand van de maatstaf van art. 3:33 en 3:35 BW (HR 10 juni 2005 CO3/310HR; JOL 2005, 352, RvdW 2005, 84).

5.2.2 Moment waarop de rechtshandeling tot stand komt

De rechtshandeling komt pas tot stand als de verklaring de persoon tot wie zij gericht is, heeft bereikt (art. 3:37 lid 3 BW). Dit geldt natuurlijk ook als men schriftelijk reageert. De rechtshandeling komt in dat geval eveneens pas tot stand op het moment dat de verklaring, bijvoorbeeld de brief, de wederpartij heeft bereikt. Dit noemt men de *ontvangsttheorie*.

Soms echter komt er ondanks het feit dat de verklaring de aanbieder niet heeft bereikt, toch een rechtshandeling, bijvoorbeeld een overeenkomst, tot stand, namelijk:

- als de aanbieder zelf of degene voor wie hij aansprakelijk is, zoals een werknemer, de oorzaak is van het feit dat de verklaring hem niet of niet tijdig heeft bereikt;
- wanneer er sprake is van andere omstandigheden die zijn persoon betreffen en die rechtvaardigen dat hij het nadeel draagt. Persoonlijke omstandigheden behoren namelijk altijd tot iemands risico.

Bij onjuist overgebrachte verklaringen kijkt men naar degene tot wiens risico de fout behoort. Er is altijd sprake van risico van de afzender als het een fout van een daartoe door de afzender aangewezen persoon betreft (werknemer) of het door de afzender gekozen middel van verzending; er is bijvoorbeeld een fout in een e-mail gesloten (art. 3:37 lid 4 BW).

VOORBEELD 5.9

Piet Dekker biedt marktkoopman Hans Holierhoek een partij koopwaar aan. Hans faxt digitaal: 'Aanvaard je aanbod niet'. In de haast komt het woordje 'niet' te vervallen.

Er is hier een geldige rechtshandeling tot stand gekomen, ondanks het feit dat dit niet de bedoeling was van Hans. Het risico rust op hem, omdat hij het communicatiemiddel, de e-fax, had uitgekozen.

Het risico is voor Piet als hij het communicatiemiddel heeft aangewezen.

VOORBEELD 5.10

Piet Dekker doet Hans Holierhoek een aanbod en verzoekt hem per e-mail te antwoorden. In de e-mail staat: 'Aanvaard je aanbod'. Ook hier is het woordje 'niet' weggevallen.

Nu is er geen rechtshandeling tot stand gekomen, aangezien het risico, vanwege de keuze van het middel van verzending, bij Piet Dekker lag. Onthoud dus: degene die een bepaald middel van verzending heeft gekozen, draagt ook het risico voor een eventuele daarmee gemaakte fout.

Het kan voorkomen dat een contractpartij die reeds aangegeven heeft al dan niet op het aanbod van de wederpartij te zullen ingaan, alsnog op zijn standpunt wil terugkomen. Dit is in principe mogelijk zolang de eerste verklaring de wederpartij nog niet heeft bereikt. De wet zegt het aldus: intrekking van een bepaalde verklaring moet om haar werking te hebben die persoon eerder dan of gelijktijdig met de eerste verklaring bereiken (art. 3:37 lid 5 BW).

Intrekking
aanvaarding

VOORBEELD 5.11

Computerbedrijf Compax bv doet Frans Dijkma schriftelijk een aanbod voor de aanschaf van een 17" notebook voor €599 ex. btw. Het bedrijf wil echter dit aanbod intrekken, aangezien de aanvoer van dergelijke computers uit Taiwan stagneert.

Compax bv moet ervoor zorgen dat de tweede verklaring Frans Dijkma bereikt vóórdat hij de eerste heeft ontvangen. Dat betekent dat als de eerste verklaring per post is verstuurd, Compax bv alleen nog telefonisch of per e-mail de eerste verklaring kan intrekken; anders is het bedrijf te laat.

5.3 Nietigheid en vernietigbaarheid van een rechtshandeling (nulliteiten)

Het kan voorkomen dat rechtshandelingen, hoewel zij reeds tot stand gekomen zijn, achteraf niet de beoogde rechtsgevolgen hebben. Er zijn twee mogelijkheden:

- 1 De rechtshandeling is nietig.
- 2 De rechtshandeling is vernietigbaar.

In deze paragraaf gaan we eerst op de nietige en vernietigbare rechtshandeling in (subpar. 5.3.1). Daarna komt aan de orde wat de gevolgen zijn van de nietige en vernietigbare rechtshandeling (subpar. 5.3.2) en wie er een beroep op kunnen doen (subpar. 5.3.3).

5.3.1 Wanneer is een rechtshandeling nietig of vernietigbaar?

Nietig zijn de volgende rechtshandelingen:

- De rechtshandeling die door inhoud of strekking in strijd is met de goede zeden of de openbare orde, of die in strijd is met een dwingende wetsbepaling, tenzij deze wetsbepaling alleen maar de bedoeling heeft om een der partijen bij een meerzijdige overeenkomst te beschermen. Dan is zij vernietigbaar (art. 3:40 BW).
- De rechtshandeling die is verricht door een handelingsonbevoegde. *Handelingsonbevoegd* is iemand die gezien zijn maatschappelijke positie in zaken waarin hij ambtshalve is betrokken, misbruik van deze positie zou kunnen maken, zoals rechters, notarissen, officieren van justitie en bepaalde ambtenaren (art. 3:43 BW).
- De eenzijdige ongerichte rechtshandeling van een handelingsonbekwame (art. 3:32 lid 2 BW) en de eenzijdige ongerichte rechtshandeling die verricht is door iemand die handelde onder invloed van een geestelijke stoornis (art. 3:34 lid 2 BW). Op de eenzijdige ongerichte rechtshandeling van een handelingsonbekwame en van een geestelijk gestoorde wordt bij de bespreking van de vernietigbaarheid nader ingegaan.

Strijdig met wet/
goede zeden

Handelings-
onbevoegd

Handelings-
onbekwaamheid
of geestelijke
stoornis

Een rechtshandeling is *vernietigbaar*:

- 1 als zij is verricht door een *handelingsonbekwame* (art. 3:32 lid 1 BW), behalve als het een eenzijdige ongerichte rechtshandeling betreft (is dan dus nietig, zie hierboven);
- 2 als zij is verricht door iemand die op dat moment onder invloed van een *geestelijke stoornis* handelde, behalve als het een eenzijdige gerichte rechtshandeling betreft (art. 3:34 lid 2 BW);
- 3 als er bij de totstandkoming sprake is geweest van een zogenoemd *wilsgebreuk* (art. 3:44 en 6:228 BW);
- 4 als zij door een schuldenaar is verricht en tot gevolg heeft dat diens andere schuldeisers daardoor worden benadeeld, de zogenoemde *Actio Pauliana* (art. 3:45, 46 BW).

Ad 1 *Handelingsonbekwaamheid*

In paragraaf 5.2 hebben we als eerste eis voor de totstandkoming van een geldige rechtshandeling gezien dat de rechtshandeling verricht wordt door een handelingsbekwaam rechtssubject. Dat is altijd het geval als het rechtssubject een rechtspersoon is. Maar een natuurlijk persoon kan *handelingsonbekwaam* zijn op grond van:

Handelings-
onbekwaamheid

- Minderjarigheid. Minderjarig is hij die beneden de 18 jaar is en niet gehuwd is of gehuwd is geweest (art. 1:233 BW).
- Ondercuratelestelling (art. 1:378 en 381 BW). Een meerderjarige kan door de rechtbank onder curatele gesteld worden wegens bijvoorbeeld geestelijke stoornis, gewoonte van drankmisbruik of verkwisting (art. 1:378 BW).

Het gevolg van de handelingsonbekwaamheid is dat een door een handelingsonbekwame persoon verrichte rechtshandeling weliswaar geldig is, maar met een beroep op de handelingsonbekwaamheid vernietigd kan worden. Zij is geldig, maar aantastbaar. Alleen als de handelingsonbekwame een eenzijdige ongerichte rechtshandeling verricht – hij verwerpt bijvoorbeeld een nalatenschap – is zij nietig (art. 3:32 lid 2 BW).

Ad 2 Geestelijke stoornis

Het kan voorkomen dat wil en verklaring wel op elkaar aansluiten, maar dat er aan de verklaring geen volwaardig wilsbesluit ten grondslag ligt. Degene die de verklaring aflegde, heeft gehandeld onder invloed van een geestelijke stoornis. In zo'n geval wordt ervan uitgegaan dat een met de verklaring overeenstemmende wil ontbreekt. Het gevolg is dat de rechtshandeling vernietigbaar is (art. 3:34 BW).

Men gaat hierbij uit van het principe dat de verklaring in ieder geval onder invloed van de geestelijke stoornis is gedaan als de rechtshandeling *nadelig* voor de geestelijk gestoorde was. De wederpartij mag wel proberen te bewijzen dat de verklaring niet onder invloed van de geestelijke stoornis is gedaan, maar er wordt, als de rechtshandeling ten nadele van de geestelijk gestoorde uitviel, van uitgegaan dat dit wel het geval was.

VOORBEELD 5.12

Geesje Klopper, die geestelijk niet volwaardig is, heeft haar ouderlijk huis, een groot pand in de Beethovenstraat in Amsterdam, van haar ouders geerfd. Op een gegeven ogenblik doet haar buurman, hoteleigenaar Bas Buitenzorg, een bod op het huis van €50.000. Geesje, die dit heel veel geld vindt, aanvaardt het aanbod. Het bod is echter gezien de gangbare prijzen van de huizenmarkt op dat moment en gezien de locatie veel te laag.

Er is hier weliswaar een geldige rechtshandeling tot stand gekomen – wil en verklaring sloten op elkaar aan – maar wel een die nadelig is voor de geestelijk gestoorde. Men mag er in zo'n geval van uitgaan dat aan de verklaring geen volwaardig wilsbesluit ten grondslag heeft gelegen. Het is dus mogelijk de rechtshandeling te vernietigen.

Maar ook in dit geval kan ter bescherming van de wederpartij het vertrouwensbeginsel van art. 3:35 BW een rol spelen. Slaagt de wederpartij er namelijk in te bewijzen dat hij gezien de omstandigheden niet kon vermoeden dat er sprake was van een geestelijke stoornis bij zijn contractpartner, dan wordt hij door het vertrouwensbeginsel beschermd.

Een beroep op het vertrouwensbeginsel door Bas Buitenzorg zal waarschijnlijk weinig kans maken, aangezien hij als buurman op de hoogte moet zijn geweest van het feit dat Geesje geestelijk niet volwaardig was en bovendien het initiatief tot het sluiten van de koopovereenkomst van hem uitging.

Ad 3 Wilsgebreken

Wilsgebreken maken dat iemand bij het bepalen van zijn wil om een bepaalde rechtshandeling tot stand te brengen, beïnvloed is door bepaalde omstandigheden.

Wilsgebreken

De wet kent de volgende wilsgebreken:

- bedreiging
- bedrog
- misbruik van omstandigheden
- dwaling.

Bedreiging, bedrog en misbruik van omstandigheden zijn geregeld bij de rechtshandeling (art. 3:44 lid 1 BW). Het vierde wilsgebrek, dwaling, komt alleen voor bij overeenkomsten (meerzijdige rechtshandeling) en is daarom in art. 6:228 BW en niet bij de algemene bepalingen met betrekking tot de rechtshandelingen geregeld.

We hebben gezien dat het voor het tot stand komen van een geldende rechtshandeling noodzakelijk was dat wil en verklaring, dus de uiting van die wil, op elkaar aansloten. Bij de rechtshandeling die is verricht door een op dat moment geestelijk gestoorde, blijken wil en verklaring, ondanks uiterlijke schijn toch niet op elkaar aan te sluiten. De geestelijk gestoorde wordt dan beschermd, tenzij er een geslaagd beroep op de vertrouwensleer wordt gedaan.

Wat is er aan de hand met iemand die een beroep doet op een wilsgebrek? Ook hier sluiten wil en verklaring op elkaar aan, maar degene die de verklaring aflegde, heeft zijn wil gevormd onder invloed van bepaalde omstandigheden, een invloed die zodanig was dat hij – waren deze omstandigheden er niet geweest – een dergelijke rechtshandeling niet of niet onder dezelfde voorwaarden had verricht. Bijvoorbeeld: iemand heeft toegestemd in de totstandkoming van een bepaalde rechtshandeling, omdat de wederpartij dreigde zijn kind te ontvoeren (bedreiging), doordat iemand hem opzettelijk bepaalde gegevens onthield (bedrog) of doordat iemand misbruik maakte van het feit dat de tegenpartij ernstig depressief was ten gevolge van bepaalde financiële moeilijkheden (misbruik van omstandigheden; aldus HR 29 mei 1965, NJ 1965, 104, Van Elmbt/Feierabend).

Bij bedrog of dwaling (als bedrog, dus opzet, niet bewezen kan worden) heeft de betreffende persoon zijn wil gevormd onder invloed van een misleidende voorstelling van zaken.

VOORBEELD 5.13

Guus van Amsterdam koopt een tweedehandsauto bij Beunhaas bv. Achteraf blijkt de kilometerteller opzettelijk door een van de werknemers van Beunhaas te zijn teruggedraaid.

Dit zou men bedrog (of dwaling, als men er niet in slaagt de opzet van Beunhaas bv te bewijzen) kunnen noemen.

Bedrog/dwaling

Er is hier sprake van een wilsgebrek, omdat Guus, als hij had geweten dat de kilometerteller van de auto was teruggedraaid, de auto waarschijnlijk niet of niet voor dezelfde prijs had gekocht.

Hetzelfde is het geval als iemand denkt een antieke kast te kopen, die achteraf een knappe replica blijkt te zijn. Een soortgelijk geval deed zich ook voor in het volgende arrest van de Hoge Raad.

HR 21 januari 1966, NJ 1966, 183 (Booy/Wisman, Mobiele kraan)

Booy had een twintig ton wegende mobiele kraan te koop aangeboden. Wisman had toen hij de kraan kwam bezichtigen, medegedeeld dat hij de kraan nodig had voor het lossen van schepen op verschillende locaties en dat er dus een kentekenbewijs vereist was. Nadat Booy hem verzekerd had dat de kraan geschikt was voor gebruik op de openbare weg en dat er zeker een kentekenbewijs afgegeven zou worden, kocht Wisman de kraan. Achteraf bleek dat laatste echter niet het geval te zijn, omdat de kraan te zwaar was. Wisman stelde vervolgens een vordering tot vernietiging in van de koopovereenkomst wegens dwaling.

Dwaling komt in principe alleen voor bij verbintenisscheppende overeenkomsten (art. 6:228 BW). Via de schakelbepaling (art. 6:216 BW) kan dwaling ook voorkomen bij andere meerzijdige rechtshandelingen dan verbintenisscheppende overeenkomsten, bijvoorbeeld goederenrechtelijke overeenkomsten (overdracht).

Bij dwaling heeft iemand bij het bepalen van zijn wil een verkeerde voorstelling van zaken gehad. Er is in zo'n geval wel sprake van wilsovereenstemming, want op het moment waarop de overeenkomst tot stand kwam, wilden partijen werkelijk hetgeen zij verklaarden. Die verkeerde voorstelling van zaken is het gevolg van een verkeerde of niet behoorlijke inlichting van de wederpartij (er kan echter ook sprake zijn van een wederzijdse dwaling, zie art. 6:228 BW), en heeft ertoe geleid dat de desbetreffende persoon, als hij geweten zou hebben hoe de zaken er in werkelijkheid voorstonden, de overeenkomst waarschijnlijk niet gesloten zou hebben.

Men kan geen beroep op dwaling doen als men de situatie verkeerd heeft ingeschat. Bijvoorbeeld: men huurt een café, omdat men denkt dat er in de buurt een markt komt. Achteraf blijkt dat laatste niet het geval te zijn (HR 10 juni 1932, NJ 1933, 5). In zo'n geval is beroep op dwaling niet mogelijk. Teleurgestelde toekomstverwachtingen worden niet gehonoreerd door een beroep op dwaling. Toekomstige omstandigheden behoren tot het risico van contractpartijen.

Denk in dit verband ook eens aan de koers van aandelen. Als men zijn aandelen op een bepaald moment van de hand doet en daarna blijkt de koers van die aandelen plotseling te stijgen, dan kan men natuurlijk niet met een beroep op dwaling de desbetreffende overeenkomst vernietigen. Zo kan men ook nooit een beroep op dwaling doen ten aanzien van de prijs waarvoor men iets verkocht heeft. Als iemand iets voor een bepaalde prijs heeft verkocht, geeft hij de kans prijs dat de zaak eventueel meer waard wordt. Aldus ook de HR 19 juni 1959, NJ 1960, 59 (Kantharos van Stevensweert).

Ad 4 Actio Pauliana

Tot slot is een rechtshandeling vernietigbaar als zij door een schuldenaar ten behoeve van een schuldeiser is verricht, maar tot gevolg heeft dat diens andere schuldeisers daardoor worden benadeeld. Een dergelijke rechtshandeling kan dan door iedere door de rechtshandeling in zijn verhaalsmogelijkheden benadeelde schuldeiser vernietigd worden. Deze moet dan kunnen aantonen dat de schuldenaar bij het verrichten van de rechtshandeling wist of behoorde te weten dat daarvan benadeling van een of meer schuldeisers in hun verhaalsmogelijkheden het gevolg zou zijn (art. 3:45 BW). Dit beroep heet *Actio Pauliana*. Een beroep op de *Actio Pauliana* kan ook in faillissement, en dan door de faillissementscurator, gedaan worden (art. 42 e.v. Fw). De faillissementspauliana wordt in deel 2 van deze uitgave besproken.

5.3.2 Gevolgen van nietigheid en vernietigbaarheid

Als een *rechtshandeling nietig* is, heeft dit tot gevolg dat datgene wat de handelende rechtssubjecten wilden, niet doorgaat. Achteraf blijken de beoogde rechtsgevolgen er niet te zijn geweest. Dit komt, omdat nietigheid terugwerkende kracht heeft, dat wil zeggen: terugwerkt tot het moment van het tot stand komen van de bewuste rechtshandeling.

Een *vernietigbare rechtshandeling* is geldig totdat zij wordt vernietigd. Zij is dus aantastbaar. Dat wil zeggen dat de beoogde rechtsgevolgen doorgang vinden totdat er een beroep op de vernietigbaarheid van de rechtshandeling wordt gedaan. Dan worden de beoogde rechtsgevolgen achteraf geacht er niet te zijn geweest, want de vernietiging heeft terugwerkende kracht (art. 3:53 lid 1 BW).

Nietigheid werkt van rechtswege. Op vernietigbaarheid echter moet uitdrukkelijk een beroep worden gedaan, hetzij door een buitengerechtelijke verklaring, bijvoorbeeld een schrijven gericht aan de wederpartij van de rechtshandeling, hetzij door een rechterlijke uitspraak (art. 3:49, 50 en 51 BW).

Nietige
rechtshandeling

Vernietigbare
rechtshandeling

VOORBEELD 5.14

Sophie Voegel is op 1 september in dienst getreden bij het administratiekantoor Hendriks met een proeftijd van zes maanden.

Als er bij het sluiten van een arbeidsovereenkomst een proeftijd is overeengekomen, heeft dit tot gevolg dat gedurende deze proeftijd zowel de werknemer als de werkgever zonder opgave van redenen en zonder de opzeggingstermijnen in acht te hoeven nemen de arbeidsovereenkomst kan opzeggen (art. 7:652 en 7:676 BW). Elk beding echter waarbij de proeftijd op langer dan twee maanden gesteld is, is nietig (art. 7:652 lid 8 sub c BW). In zo'n geval is er volgens de jurisprudentie (rechtspraak) geen proeftijd afgesproken. Dat betekent dus dat Sophie meteen in vaste dienst is bij Hendriks. De rechter hoeft hier de nietigheid van de proeftijd slechts te constateren.

VOORBEELD 5.15

Hans en Ineke gaan trouwen. Omdat Ineke een eigen kapsalon heeft, besluiten zij huwelijkse voorwaarden te maken. Zij leggen deze overeenkomst in een onderhandse akte vast. Een onderhandse akte is een schriftelijk stuk dat door contractpartijen zelf opgesteld wordt met het doel om tot bewijs te dienen.

De wet schrijft echter voor (art. 1:115 BW) dat de akte van huwelijkse voorwaarden notarieel moet zijn verleden, wil zij geldig zijn. Dit heeft tot gevolg dat huwelijkse voorwaarden die door een echtpaar in een onderhandse akte zijn vastgelegd, niet geldig en dus nietig zijn. Ook hier hoeft de rechter slechts de nietigheid van de rechtshandeling te constateren. Er is namelijk sprake van een *vormfout* (art. 3:40 lid 2 BW, dat via de schakelbepaling van art. 3:59 BW op rechtshandelingen buiten het vermogensrecht van toepassing wordt verklaard).

Vormfout

Bij vernietigbaarheid daarentegen kan de rechter pas de rechtshandeling vernietigen als iemand, bijvoorbeeld de onbekwame of diens wettelijke vertegenwoordiger, een beroep op de vernietigbaarheid heeft gedaan (art. 1:234 en 3:32 lid 2 BW). Tot dat moment was de bewuste rechtshandeling dus geldig.

VOORBEELD 5.16

15-jarige Rob koopt voor €375 een tweedehandsbrommer van zijn oudere vriend Max. Robs vader is het niet met de aankoop eens, te meer daar Rob wettelijk gezien nog niet op een brommer mag rijden.

Robs vader kan nu met een beroep op de handelingsonbekwaamheid van Rob de koopovereenkomst vernietigen.

Ook de koopovereenkomst van Guus van Amsterdam betreffende de tweedehandsauto bij Beunhaas bv (voorbeeld 5.13) was geldig. De overeenkomst kon echter door middel van een geslaagd beroep op bedrog of dwaling worden vernietigd, omdat de kilometerteller opzettelijk door een van de werknemers van Beunhaas bleek te zijn teruggedraaid.

Deze koopovereenkomst was dus geldig totdat zij door een geslaagd beroep op bedrog van Guus van Amsterdam door de rechter was vernietigd. Dit betekent dat als Guus niets doet, de koopovereenkomst gewoon in stand blijft.

Wat zijn de gevolgen als de rechtshandeling werkelijk wordt vernietigd?

VOORBEELD 5.17

Hagenaars heeft een bestelwagen verkocht aan Transitobv. Er ontstaan uit deze koopovereenkomst twee verbintenissen, namelijk één met de verplichting de bestelauto te leveren en één betreffende de verschuldigde koopprijs.

Als de koopovereenkomst wordt vernietigd of nietig is, heeft dit tot gevolg dat de rechtsgevolgen van deze overeenkomst, de twee verbintenissen, achteraf niet blijken te zijn ontstaan, aangezien vernietiging of nietigheid terugwerkt tot het tijdstip waarop de rechtshandeling is verricht (art. 3:53 BW). Dit betekent ten aanzien van de overdracht van de auto dat deze overdracht niet geldig was. Door de vernietiging van de koopovereenkomst is immers de titel voor de overdracht komen te vervallen (zie subpar. 3.2.1). De eigendom van de bestelauto is dus nooit op de verkrijger overgegaan. De verkoper blijkt achteraf steeds eigenaar te zijn gebleven. Mocht de auto nog in de garage van Transitobv staan, dan kan Hagenaars dus revindiceren. Een *revindicatie* is de bevoegdheid van de eigenaar zijn eigendom op te eisen van eenieder die het zonder recht houdt (art. 5:2 BW). Bij faillissement van Transitobv biedt dit een voordeel voor Hagenaars. Hij kan afgifte van de auto ook van de curator vorderen en blijft dus buiten het faillissement van Transitobv.

De verbintenis ten aanzien van de betaling van de koopsom blijkt achteraf dus ook niet te hebben bestaan. Mocht de koopsom al door de koper, Transitobv, zijn betaald, dan is zij onverschuldigd betaald en kan zij op basis

van de actie uit *onverschuldigde betaling* (art. 6:203 BW) teruggevorderd worden van de verkoper, Hagenaars. In een eventueel faillissement van Hagenaars levert dit echter geen voordeel op voor Transitobv. Omdat geld een soortzaak (genuszaak) bij uitstek is, valt het sowieso in het vermogen van degene die het onder zich heeft. Men kan niet revindiceren. Verder ontstaat er voor Transitobv slechts een persoonlijk recht uit de actie uit onverschuldigde betaling en dat levert in faillissement slechts een concurrente vordering op (zie par. 9.4).

Gezien de vergaande gevolgen komt een beroep op de nietigheid en zeker op de vernietigbaarheid van rechtshandelingen in de dagelijkse praktijk niet vaak voor. Het brengt immers een grote rechtsonzekerheid met zich mee als men er niet op kan vertrouwen dat een tot stand gekomen rechtshandeling ook in stand blijft. Het vormt hooguit een mogelijkheid om in een eventuele procedure onder een gesloten overeenkomst uit te kunnen komen zonder schadevergoeding te hoeven betalen en zonder dat men daarvoor de medewerking van de wederpartij nodig heeft. Het beroep op nietigheid of vernietigbaarheid van de rechtshandeling kan immers door de schuldenaar gebruikt worden om het vorderingsrecht van de schuldeiser te bestrijden. Krijgt hij namelijk gelijk, dan is de rechtshandeling achteraf niet tot stand gekomen (nietigheid) of wordt zij vernietigd na eerst geldig te zijn geweest (vernietigbaarheid). Het gevolg hiervan is dat de schuldenaar van zijn verplichting jegens de schuldeiser bevrijd is. De schuldenaar hoeft dan niet meer na te komen en het feit dat hij niet nakomt, valt hem niet toe te rekenen. Dit heeft weer tot gevolg dat hij geen schadevergoeding aan de schuldeiser hoeft te betalen (art. 6:74 BW).

5.3.3 Wie kunnen een beroep doen op de nietigheid en vernietigbaarheid?

Omdat nietigheid van rechtswege werkt, zal de rechter als er bijvoorbeeld sprake zou zijn van vormfouten, constateren dat de rechtshandeling nietig is. Het is niet noodzakelijk uitdrukkelijk een beroep op de nietigheid te doen, aangezien de rechter de nietigheid *ambtshalve* moet vaststellen. Zo zal bijvoorbeeld in het geval van de huwelijkse voorwaarden die niet notarieel zijn vastgelegd, geconstateerd worden dat er dus geen huwelijkse voorwaarden zijn en geldt in zo'n geval het wettelijk huwelijksgoederenregime van algehele gemeenschap van goederen (art. 1:115 en 93, 3:40 lid 2 en 59 BW).

Omdat vernietigbaarheid eigenlijk meestal geldt in de situatie dat iemand tegen een ander beschermd moet worden, is degene die de rechtshandeling kan laten vernietigen dan ook degene die door een bepaalde regel wordt beschermd (art. 3:50 BW). In het geval van handelingsonbekwaamheid kan alleen de onbekwame zelf of diens wettelijke vertegenwoordiger een beroep op de vernietigbaarheid van een bepaalde rechtshandeling doen en in het geval van bijvoorbeeld de Actio Pauliana alleen de schuldeiser die kan aantonen dat hij door een bepaalde rechtshandeling van zijn schuldenaar is benadeeld (art. 3:45 lid 1 BW).

Rechtshandelingen tot vernietiging van een rechtshandeling verjaren na drie jaar (art. 3:52 BW). Dit betekent dat een partij daarna niet meer actief de vernietiging van een bepaalde rechtshandeling kan vorderen, omdat er bijvoorbeeld sprake is geweest van een wilsgebrek. Wel kan hij een beroep op vernietiging blijven doen als verweer (ter verdediging) in een procedure waarin hij de gedaagde is. Men noemt dat een *exceptief verweer*.

Beroep op
nietigheid

Beroep op ver-
nietigbaarheid

Verjaring

